

Es ticu, ka tev izdosies

19 Dec 2018 | Baiba Martinsone, Skola2030 vecākā eksperte mācību satura izstrādē

Pozitīva un konkrēta atgriezeniskā saite veido zinātniski pierādītu pamatu skolēna izaugsmei. Šo nozīmīgo instrumentu ikviens skolotājs var lietot jau šobrīd katrā stundā. Lai atgriezeniskā saite nestu gaidīto rezultātu, vēlams ievērot dažus pamatprincipus.

Pozitīva atgriezeniskā saite vairo mācīšanās motivāciju

Divi Stenfordas universitātes pētnieki – Deivids Jegers un Džefrijs Koens (*Yeager, D. un Cohen, G.*) 2013. gadā veica šādu pētījumu. Septītās klases skolēniem klasē bija uzdots ikdienišķs uzdevums – uzrakstīt esejas. Skolotāja esejas izlaboja tā, kā viņa parasti labo šādus darbus, un pēc tam tos nodeva pētniekiem. Pētnieki pēc nejaušības principa sadalīja šos darbus divās daļās. Pusei izlaboto eseju pētnieki pierakstīja papildu komentāru: “Es rakstu šīs piezīmes, lai tu saņemtu atgriezenisko saiti par savu darbu.” Savukārt otrai daļai eseju pētnieki pierakstīja šādu atgriezenisko saiti: “Es rakstu šīs piezīmes, jo man ir ļoti augsti standarti, un es zinu, ka tu vari tos sasniegt.”

Skolotāja atdeva skolēniem izlabotos darbus, un viņiem tika dota iespēja uzlabot savu darbu, ja viņi paši to vēlas. No tiem, kas bija saņēmuši pirmo atgriezenisko saiti, darbu labprātīgi pārrakstīja 40%, bet no tiem, kuri saņēma otro atgriezenisko saiti, darbu pārrakstīja 80% skolēnu, jo tajā bija vēstījums “Es ticu tavām spējām”. Šī pētījuma rezultātus apstiprinājuši vēl citi pētījumi.

Jāpiebilst, ka mūsu sabiedrībā termins augsti standarti tiek vērtēts neviennozīmīgi. Nereti ar to tiek saprasts, ka augsti standarti nozīmē pārāk augstas prasības, ko skolēni nevar izpildīt. Būtībā augsti standarti nozīmē, ka skolotājs sagaida no bērna vislabāko, uz ko bērns ir spējīgs – ka bērns realizēs savu potenciālu. Citiem vārdiem, skolotājs pauž entuziasmu par savu darbu un katra skolēna izaugsmes iespējām.

Pieaugušo pozitīvajām gaidām un entuziasmam, pārlicēbai, ka bērnam veiksies, ir milzīga nozīme. Tā nav tukša pārlicināšana kā, piemēram, “Tu būsi labākais pasaulē” vai vienkārši “Tu to vari!”, - bet cilvēciska klātbūtne ar pārlicēbu, ka tev veiksies, emocionāla un praktiska atbalsta sniegšana un atgriezeniskā saite par bērna darbību. Tas veicina bērna mācīšanos un ļauj sasniegt labākus rezultātus. Patiesībā šāda pieaugušo attieksme arī palīdz pašiem vecākiem un skolotājiem ieraudzīt bērna izaugsmi, jo pieaugušie to sagaida. Tādēļ viena skolotāja darba misijas daļa ir sagaidīt, ka skolēns sasniegs labāko sev iespējamo izaugsmi un neatslābstoši viņu atbalstīt ne tikai akadēmiski, bet arī emocionāli.

leguvumi

Saņemot pozitīvu atgriezenisko saiti, bērns, pirmkārt, **iegūst apstiprinājumu**, ka viņš ir uz pareizā ceļa. Iztēlosimies sevi ejot tumsā pa nezināmu ceļu un aizmugurē ir kāds uzticams cilvēks, kurš saka, kurā virzienā doties: “Tagad ej nedaudz pa labi. Tur tu jutīsi kalnu, būs grūtāk iet, bet pēc sešiem soļiem tu jau būsi augšā.” Tas palīdzētu labāk orientēties un uzturēt motivāciju turpināt darbību. Skaidrus orientierus sniedz skolotāja vārdos izteikta apstiprināšana un attīstību virzoša atgriezeniskā saite. Saņemot skaidrus orientierus, skolēns saprot, ko no viņa sagaida, un viņam ir daudz vieglāk šīs prasības izpildīt. Tie **parāda attīstības virzienu**.

Pozitīva atgriezeniskā saite **palīdz nostiprināt zināšanas**. Ja skolēns ir kaut ko paveicis un skolotāja to skaidri nosauc vārdā, viņš iegūst pastiprinājumu savam veikumam. Pozitīva atgriezeniska saite dod gandarījumu par paveikto, iepriecina, un sniedz **emocionālu drošību**. Tā dod izjūtu, ka viss ir kārtībā.

Nozīmīgi uzsvērt, ka pozitīvā atgriezeniskā saite **nav jānopelna** ar centību, pareizi atrisinātiem uzdevumiem vai labu uzvedību. Pozitīva un konkrēta atgriezeniskā saite ir pedagoga ikdienas darba instruments un to nodrošina arī tiem skolēniem, kuri piedzīvo grūtības vai ir nemotivēti. Pieeja norādīt uz skolēnu kļūdām ar domu, ka kļūdas saprotot, no tām var mācīties un vairāk tās nepieļaut, nav guvusi pietiekamu apstiprinājumu savai efektivitātei.

Skolotāja sniegta atgriezeniskā saite **dod pamatu apzinātam skolēna mācību procesam**. Tā bērnam palīdz **attīstīt svarīgas sociāli emocionālās kompetences** – pašam novērot un izprast sevi, vadīt savu uzvedību, domas un emocijas, kā arī saprast citus un veidot pozitīvas attiecības. Virzoša un jēgpilna atgriezeniskā saite ir ļoti būtiska, lai bērni **iemācītos izvīzīt mērķus un pieņemtu atbildīgus lēmumus**. Skolotājs ar savu uzvedību rāda paraugu un bērns pamazām **iemācās reflektēt pats par savu mācīšanos**, savām emocijām, domām un uzvedību kopumā.

Kā sniegt pozitīvu un konkrētu atgriezenisko saiti?

Pozitīva un konkrēta atgriezeniskā saite sastāv no vairākām daļām.

Pirmkārt, *pozitīva* nozīmē apstipriņošana. Tātad, atgriezeniskās saites pirmā daļa ir **apstiprinājums**, kas ir atkarīgs no situācijas un arī no skolotāja personības – tā, kas skolotājam šķiet dabiski. Tas var būt kaut vai viens pozitīvs, apstipriņošs vārds. Jo ne katrs skolotājs bērniem teiks sajūsmas vārdus: “Super, izcili, malači! Neticami! Pārsteigums!” Tikpat labi var teikt vienkārši: “Jā”, “Tik tiešām”, “Pareizi”, “Piekrītu”.

Otrkārt, apstiprinājumam seko **konkretizācija**, skaidri nosaucot, kas tieši ir labi vai pareizi. Skolotāja vārdi par skolēna zīmējumu: “Super, malacis!” būs vienkārši uzslava, bet nenodrošinās skolēnam izpratni par to, kas tieši ir veikts labi. Savukārt, skolotāja vārdi: “Jauki, tu esi izkrāsojis zīmējumu līdz maliņām,” skaidri parāda skolēnam, ka par viņa krāsošanas precizitāti liecina rūpīga maliņu ievērošana. Tas kļūst par sasniedzamo rezultātu arī pašam bērnam, ne tikai skolotājam, līdz ar to skolēns var apzinātāk iesaistīties savā mācību procesā. Pretējā gadījumā skolēns atnāk mājās un uz vecāku jautājumu “Ko tu šodien iemācījies?” atbild: “Neko.” vai: “Nezinu.” Jo viņš patiešām nezina, kāda jēga bija veiktajiem uzdevumiem un kāpēc viņam pašam tas bija nepieciešams.

Dažkārt gribam skolēnam **dot ievirzi**, kas ir jādara tālāk, kādas prasmes jāturpina attīstīt. Piemēram, skolēns rakstu darbos nelieto interpunkcijas zīmes. Skolotāja varētu komentēt bērna darbu šādi: “Cik var atgādināt, ka teikuma beigās ir jāliek punkts!” Savukārt pozitīva un konkrēta atgriezeniskā saite būtu: “Jā, paldies, tu esi veicis visu darbu, un turpmāk vingrināsimies teikuma beigās likt punktu.” Svarīgi ir pēc pirmās apstipriņošās daļas lietot saikli “un”, jo tas atspoguļo gan pozitīvo sasniegumu, gan arī attīstības iespējas. Savukārt “bet” lietošana rada pretnostatījumu, samazinot veikuma pozitīvo nozīmi un izceļot trūkumus, piemēram: “Paldies, tu esi visu izpildījis, bet šie burti ir nepareizi.” Tāpēc izteikumā labāk lietot saikli “un” un dot pozitīvu ievirzi: “Paldies, tu esi visu izpildījis, un nākamreiz mēs strādāsim pie tā, lai šie burti būtu pareizi.” Tad bērns ir saņēmis gan apstiprinājumu, gan viņam ir iezīmēts nākotnes attīstības virziens.

Atgriezenisko saiti var sniegt arī vienkārši par to, kas pašreiz notiek, bez īpašas ievirzes uz rezultātu vai attīstību. Tas nozīmētu apstiprināt un nosaukt bērna darbību vai situāciju kā tādu: “Jā, tu pamanīji, ka ārā sāka snigt.” Orientācija uz izaugsmi un sasniegumi ir tikai viens no daudziem bērna labklājības aspektiem.

Procesa atspoguļošana attiecas arī uz negatīvām, piemēram, konflikta situācijām. Ja konflikts bērnu starpā jau nonācis tādā līmenī, kad vairs nav nozīmes, ko kurš saka, tad skolotāja varētu teikt: “Jūs abi sakāt, ka gribat situāciju atrisināt, bet jūs viens otru apsūkājat.” Vai arī kādas problēmas nesekmīgas risināšanas procesā var teikt: “Mēs esam sapulcējušies, lai atrisinātu šo jautājumu, bet dzirdams, ka mēs katrs atkārtojam vienu un to pašu – savu viedokli. Kā mēs varētu nonākt pie kopsaucēja?” Arī tā būtu procesa pozitīva atspoguļošana tā vietā, lai konfrontētos: “Ko tu visu laiku mal savu?”

Kas neveicina mācīšanos?

Reizēm pozitīvu un konkrētu atgriezenisko saiti var kļūdaini jaukt ar pārslavēšanu, un tad rodas jautājums – vai tad par katru nieku bērnu ir jāslavē? Uzslavu patiešām var būt par daudz, ja tās tiek izteiktas par bērnam pašsaprotamām lietām un darbībām, kas kļuvušas par paradumiem. Ja skolēnam, kurš vienmēr ir laicīgi stundā, skolotāja katru dienu saka: “Lieliski, tu laicīgi ieradies uz stundu”, tas atgriezenisko saiti devalvē un var radīt skolēnā apjukumu. Turpretī kādam citam, kuram ir grūtības ierasties laikus, tā būs atbilstoša atgriezeniskā saite, kas var veicināt bērna motivāciju šādu rīcību atkārtot. Tāpat ir svarīgi, lai sacītais būtu bez interpretācijas un pārspīlējuma, piemēram: “Nu ļoti radoši, droši vien tu gribēji visus pārsteigt!” Līdzīgi ir ar zemtekstu un sarkasmu: “Nu, malači tiešām, ļoooti gudri izdomājuši...” Vai bērnam, kurš nav bijis stundā, skolotājs ar ironiju saka: “Palūk, kas pie mums ir atnācis!”

Pozitīva atgriezeniskā saite var būt skolēna veikuma salīdzināšana pašreiz un pirms laika. Tas palīdzēs saskatīt savu izaugsmi un attīstības iespējas. Savukārt būtu maldīgi domāt, ka skolēnu savstarpēja salīdzināšana varētu efektīvi veicināt izaugsmi. Sevis salīdzināšana ar citiem ir dabiska un arī vēlama, lai apzinātos sevi. Tomēr sacensības veicināšana starp skolēniem drīzāk radītu konkurenci vai gluži pretēji – padošanos, jo tāpat nevaru izdarīt tik labi, kā otrs bērns.

Publiski vai individuāli

Atgriezenisko saiti var sniegt **publiski visai grupai kopā vai arī publiski, bet velītu vienam konkrētam skolēnam**. Grupai varētu teikt: “Malači, jūs šodien bijāt ļoti rūpīgi sagatavojuši prezentācijas, un es ievēroju, ka jums izdevās runāt brīvi, neizmantojot pierakstus.” Individuāla un publiski izteikta atgriezeniskā saite ir piemērota jaunāko klašu skolēniem, jo ne tikai motivē pašu bērnu turpināt darboties, bet arī sniedz pārējiem bērniem modeļus, kāda rīcība vai rezultāts ir sagaidāmi.

Vidējā posma un vecāko klašu skolēniem, kā arī tiem bērniem, kuri piedzīvo lielākas grūtības, vairāk noderīga varētu būt **individuāla un personīgi izteikta atgriezeniskā saite**. Piemēram, skolotāja zinās, kurš pusaudzis varētu vēlēties netikt klasē publiski izcelts. Arī skolēnam ar mācību grūtībām var individuāli pateikt: “Man prieks, darbs tev ir ļoti veiksmīgi izdevies, jo tajā ir...”, lai publiski neveidotos salīdzinājums ar citiem skolēniem, kam veicas labāk.

Pašrefleksijas nozīme

Viens no ļoti svarīgiem skolotāja darba aspektiem ir pedagoga spēja veikt pašrefleksiju. Tā nostiprinās kā paradums apzināties savas emocijas, domas, vērtības un pārliecības, kā arī to saistību ar skolotāja paša uzvedību. Pašrefleksija ir priekšnoteikums, lai skolotājs apzinātos sevi kā situācijas daļu, savu darbību saistību ar to, kas notiek, piemēram, klasē.

Pašreiz, sadarbojoties augstskolām, tiek veidotas būtiski pilnveidotas pedagogu izglītības programmas bakalaura, maģistra un doktora studiju līmeņos. Līdz ar to jau studiju laikā augstskolā gan teorētiskosursos, gan praksē tiks atvēlēta vieta skolotāju sociāli emocionālo kompetenču un pašrefleksijas spēju attīstīšanai, pieeju apgūšanai skolēnu pozitīvas uzvedības veicināšanai un sociāli emocionālajai mācīšanai. Pašreiz skolotāji atzīst, ka ir apguvuši, kā strādāt ar motivētiem bērniem. Savukārt, ja klasē ir skolēns ar uzvedības problēmām, skolotājam var rasties neizpratne, domājot par vārda “pozitīvs” praktisku iedzīvināšanu – kā sniegt pozitīvu atgriezenisko saiti, ja klases darbs šī skolēna uzvedības dēļ ir būtiski apgrūtināts?

Pēc būtības šeit ir ne tikai klasvadības un skolēna problēmas risināšanas jautājums, bet arī filozofiskas dabas jautājums par to, kā skolotājs apzinās sevi. Vai skolotājs apzinās sevi kā ārējo ekspertu, kas māca tos, kuri nezina, un tādā veidā palīdz viņiem attīstīties, vai arī skolotājs apzinās sevi kā mācību procesa, situācijas, konteksta daļu, un viņš apzinās, ka manis paša uzvedība sākot no ienākšanas klasē ietekmē to, ko dara skolēni. Līdz ar to skolotājam ir milzīga ietekme uz procesu. Manuprāt, šī apziņa var ļoti iedvesmot skolotājus un dod iespēju apzināties savu potenciālu mainīt situāciju klasē jau šodien. Apzināta pozitīvas un konkrētas atgriezeniskās saites veidošana ir viena brīnišķīga un svarīga lieta, ar ko skolotājs var sākt jau šeit un tagad.

Atgriezeniskās saites piemērs: “Jā, tu esi uzrakstījis savu adresi. Un turpmāk pievērsīsim uzmanību atsevišķu burtu rakstībai.”

7 efektīvas atgriezeniskās saites pazīmes

(Pēc Granta Vigisa):

1. Ar atsauci uz mērķi
2. Redzama un skaidra
3. Reāla
4. Lietotājam draudzīga
5. Savlaicīga
6. Konsekventa
7. Uz mērķi vērsta izaugsme

Vairāk par to lasiet <http://ejuz.lv/gnz>